

Český statistický úřad

Vývoj ekonomiky České republiky za 1. až 3. čtvrtletí 2011

14. prosince 2011

Shrnutí

- Česká ekonomika se nachází na sestupné trajektorii. Zpomalování jejího růstu pokračovalo v meziročním srovnání i ve 3. čtvrtletí 2011, plynule již čtyři kvartály za sebou. Proti 2. čtvrtletí už HDP poklesl. Jestliže však ve 2. čtvrtletí způsobil zpomalení české ekonomiky vnější vliv v podobě nečekaného výpadku zahraniční poptávky, ve 3. čtvrtletí jednoznačně převažoval vliv faktorů vnitřních. Ekonomika ČR mezikvartálně klesla, zatímco výkonnost ekonomiky EU stoupla a dokonce svůj růst zrychlila, v Německu výrazněji než průměr EU 27. Prvořadou příčinou zpomalení HDP ČR tak není zahraniční, ale tuzemská poptávka.
- I přes zpomalení zahraničního obchodu se vlivem velmi slabé domácí poptávky stal jediným tahounem růstu českého HDP ve 3. čtvrtletí čistý export. Oslabování „zevnitř“ bylo dáno poklesem spotřeby domácností a jeho prohloubením u vládního sektoru. Investice poklesly meziročně i mezikvartálně.
- HDP¹ stoupl ve 3. čtvrtletí meziročně o 1,2 % oproti 2 % ve 2. čtvrtletí. Mezikvartálně již zaznamenal pokles o 0,1 % po přírůstku o 0,2 % ve 2. čtvrtletí. Výsledky jsou pod evropským průměrem. Za tři čtvrtletí přitom HDP České republiky ještě meziročně rostl o 2 %. Podle výsledků konjunkturních průzkumů směřuje česká ekonomika do technické recese.
- Kromě prohloubení poklesu výdajů na konečnou spotřebu domácností a zejména vlády - který kontrastoval s jejich růstem v EU - zpomalilo ve 3. čtvrtletí meziročně i tempo zahraničního obchodu. Dynamika exportu zboží a služeb byla oproti meziročním růstům za 2. čtvrtletí o třetinu nižší, u dovozu jen čtvrtinová, což dokládá nízkou poptávku po zboží z dovozu. Mezikvartálně obchod mírně stoupl vlivem nízké základny 2. čtvrtletí, v němž dovoz i vývoz proti 1. čtvrtletí dokonce klesl. Investice se snížily, proti stejnému období roku 2010 výrazněji než proti předchozímu čtvrtletí.
- Hrubé národní úspory dále rostly. Vnější zdroje, jimiž bylo v podmínkách ČR až zhruba do roku 2007 zapotřebí doplňovat domácí zdroje, aby mohla být financována tvorba kapitálu, bylo nutné ve třech čtvrtletích pro toto financování použít v menším rozsahu než před rokem.
- Tempo růstu hrubé přidané hodnoty v odvětvích dále zpomalilo na 1,1 % meziročně proti 2,1 % ve 2. čtvrtletí. Silně však rostl zpracovatelský průmysl (+10,1 %), i když méně než ve 2. čtvrtletí (+13,9 %). Za tři čtvrtletí stoupla hrubá přidaná hodnota v ekonomice meziročně o 2 %.
- Vývoj produkčních i finančně-výkonnostních parametrů základních odvětví se zhoršil. Růst produkce v průmyslu ve 3. čtvrtletí oslabil meziročně na 3,7 % (za tři čtvrtletí +8,3 %). Automobilový průmysl (+20,7 %) obstaral toto zvýšení z devíti desetin a nebýt jeho vlivu, stoupla by průmyslová produkce pouze o 0,3 %. Stavebnictví pokračovalo v poklesu, tržby v maloobchodě rostly pomaleji, tržby ve službách meziročně klesly.
- Vnější nerovnováha ekonomiky se díky obchodní bilanci zmenšila, ale deficit na běžném účtu pokryly přebytky na účtu kapitálovém a finančním jen těsně. Posílil export zboží na východní trhy, oslabil na trhy EU. Příliv přímých zahraničních investic prudce klesl.
- Vývoj na trhu práce byl pozitivní. Celková zaměstnanost v ekonomice ve 3. čtvrtletí po sezónním očištění meziročně stoupla, proti předchozímu čtvrtletí rychleji než meziročně. Průměrná mzda v ekonomice byla za tři čtvrtletí meziročně vyšší při poklesu v nepodnikatelské sféře, kde se však ve 3. čtvrtletí objevil proti stejnému období 2010 růst. Reálná mzda vzrostla o 0,4 %, v nepodnikatelské sféře o 0,7 % klesla, v podnikatelské zmírnila svůj růst z 2. čtvrtletí na 0,9 %.

¹ Pokud není uvedeno jinak, jsou data o HDP a jeho složkách uvažována v reálném vyjádření a v očištění o sezónní a kalendářní vlivy.

- Spotřebitelské ceny se zvýšily meziročně jen mírně, ale výrazně nad průměrem byl růst cen potravin, služeb souvisejících s bydlením a cen dopravy. Tempo růstu výrobních cen se snižovalo v logice zpomalující ekonomiky. Nepříznivý vliv směnných relací v zahraničním obchodě působil i nadále a měl hlavní vliv na skutečnost, že se úhrnná cenová hladina v české ekonomice meziročně snížila.
- Domácnosti reagovaly na situaci v ekonomice posilováním úspor - své termínované a netermínované vklady zvýšily o 102 mld. korun. Po dvou letech poklesů stouply stavy jejich termínovaných vkladů i přesto, že reálné úrokové sazby zůstaly záporné.
- Schodek státního rozpočtu se zvětšil. Pokles příjmů nezpůsobilo inkaso daní, ale propad v příjmech z EU. Výrazné škrt v běžných výdajích nebyly oproti zásahům předchozích čtvrtletí patrné.

Souhrnná výkonnost ekonomiky

- **HDP ve 3. čtvrtletí ubral dále na tempu, mezikvartálně klesl s výsledky horšími než evropský průměr**

Na ztrátu tempa české ekonomiky působilo ve 3. čtvrtletí ochlazení domácí poptávky výrazněji než vnější podmínky. Zatímco ve 2. čtvrtletí byl meziroční růst HDP ČR zhruba srovnatelný s růstem v EU 27 (+1,8 %, resp. +1,7 %), ve 3. čtvrtletí se již ocitl pod evropským průměrem (+1,2 % oproti +1,4 %). Ještě markantnější je výsledek srovnání s předchozím čtvrtletím - zatímco ekonomika EU 27 mezikvartálně posílila, český HDP se snížil.

HDP v reálném vyjádření, očištěný o sezónní vlivy a nestejný počet pracovních dní, stoupl v ČR za tři čtvrtletí meziročně o 2 %, přičemž růst v 1. čtvrtletí činil 2,8 %, ve 2. čtvrtletí 2 % a ve 3. čtvrtletí 1,2 %. Mezikvartálně v prvních dvou čtvrtletích HDP ještě rostl (+0,6 %, resp. +0,2 %), ve 3. čtvrtletí však již poklesl (-0,1 %).

Přitom HDP Německa jako největšího obchodního partnera ČR se proti 2. čtvrtletí zvýšil o 0,5 %, v EU 27 o 0,3 %. Ztrátu tempa české ekonomiky tak lze připsat na vrub zejména domácí vlivům.

- **K růstu HDP přispěl výlučně jen výsledek zahraničního obchodu**

Čistý export byl ve 3. čtvrtletí jediným pozitivním faktorem meziročního růstu české ekonomiky, když zvýšil HDP o 3,2 p.b. Složky vnitřní poptávky, výdaje na konečnou spotřebu a tvorba hrubého kapitálu, naopak růst HDP snižovaly (-0,9 p.b., resp. -1,8 p.b.). Šetření ve vládním sektoru ubralo růstu 0,7 p.b., tj. - co se negativního příspěvku týká - víc než omezení výdajů na konečnou spotřebu domácností (-0,2 p.b.). Jejich výdaje však tvoří v ČR zhruba polovinu výdajů na HDP. Nižší tvorba hrubého fixního kapitálu snížila růst ekonomiky o 0,5 p.b.

- **Prohloubený pokles výdajů na konečnou spotřebu domácností, výrazněji u vládního sektoru**

Za nepříznivým vývoje HDP stály kromě investic a vývoje zásob i nižší výdaje na konečnou spotřebu. Ty v případě domácností klesaly meziročně v každém čtvrtletí 2011, mezikvartálně už druhé čtvrtletí za sebou. Ve 3. čtvrtletí poklesly proti stejnému období 2010 o 0,4 %, proti 2. čtvrtletí o 0,5 %, což představuje o 2,4 mld. reálně nižší spotřebu domácností. Podle zatím dostupných dat Eurostatu klesla spotřeba domácností meziročně kromě ČR jen v Dánsku, Nizozemí, na Slovensku a ve Spojeném království. Významněji stoupla např. ve Finsku (+3,3 %), v Polsku (+3,1 %) nebo Norsku (+2,2 %). Domácnosti v Německu vydaly na spotřebu o 1,3 % více než před rokem a o 0,8 % více než ve 2. čtvrtletí.

Podobně u výdajů na konečnou spotřebu byl v ČR hluboký meziroční pokles (-3 %) i mezikvartální snížení (-0,4 %) v evropském kontextu velmi výrazné, neboť za EU spotřeba vlády rostla meziročně o 0,4 % a proti 2. čtvrtletí o 0,1 %.

- **Oživení investiční aktivity ze 2. čtvrtletí nebylo potvrzeno**

Tvorba hrubého kapitálu meziročně významně poklesla (-6,6 %), proti předchozímu čtvrtletí fakticky stagnovala (+0,2 %). Z toho samotné investice byly nižší jak proti stejnému období 2010 (-1,9 %), tak i proti 2. čtvrtletí 2011 (-0,5 %) – v EU 27 investice rostly (+2,3 %), mezikvartálně stagnovaly. Tempo dovozu i vývozu zboží a služeb se v ČR proti 2. čtvrtletí snížilo, meziročně stoupl celkový vývoz o 9,4 % a dovoz o 7,9 %.

- **Růst hrubé přidané hodnoty srovnatelný s růstem HDP**

Hrubá přidaná hodnota produkovaná odvětvími vzrostla reálně meziročně o 1,1 % a dosáhla fakticky stejné dynamiky HDP (+1,2 %). Neopakoval se tak výrazný rozdíl v dynamice mezi oběma agregáty tak jako tomu bylo v předchozích dvou čtvrtletí, kdy bylo příčinou čisté saldo daní z produktů. Ve 3. čtvrtletí stouply daně z produktů

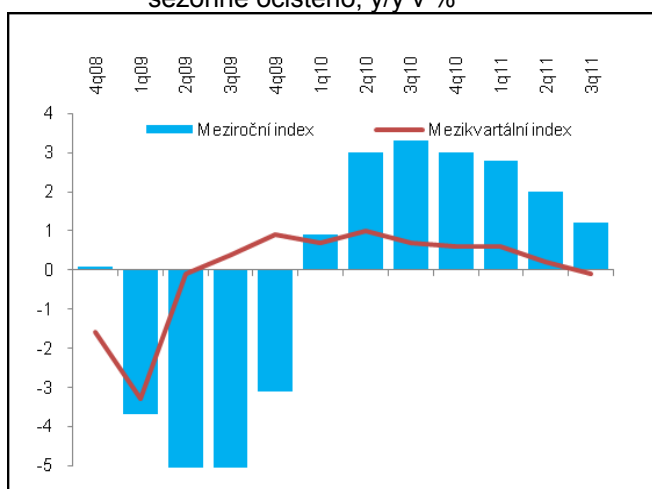
meziročně o 1,3 %, zhruba stejně jako v meziročním srovnání dynamiky tří čtvrtletí. Objemově daleko méně významné dotace na produkty poklesly o 5,9 %, za tři čtvrtletí o 6,1 %. (O struktuře růstu hrubé přidané hodnoty podle odvětví více v kapitole Výkonnost odvětví.)

• **Tempa růstu za tři čtvrtletí**

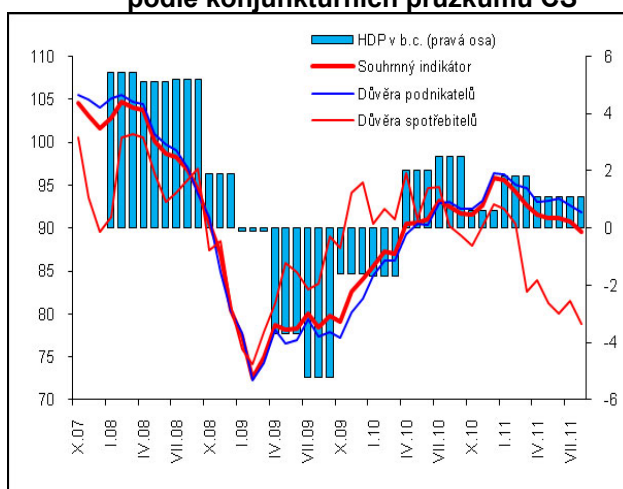
V dobách zvrátů hospodářského cyklu poskytuje mezikvartální srovnání lepší pohled na vývoj ekonomiky než meziroční změny, resp. změny delších srovnatelných období. Proto v tempech za tři čtvrtletí proti stejnému období 2010 ještě HDP rostl o 2 %, stoupla i tvorba hrubého kapitálu (0,9 %) při stagnaci investic, ale celkové výdaje na konečnou spotřebu již poklesly (-0,7 %) vlivem úspor vlády.

Na straně zdrojů stoupla hrubá přidaná hodnota stejně jako HDP (+2 %), z toho výrazně nadprůměrně zpracovatelský průmysl (13,6 %). Poklesy za tři čtvrtletí zaznamenalo zemědělství (-27 %), stavebnictví (-0,6 %) a některá odvětví služeb, zejména ICT (-2,8 %).

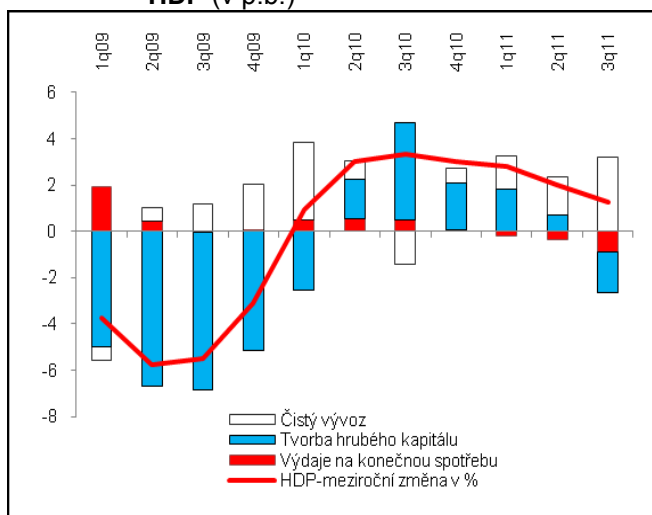
Graf č. 1 Hrubý domácí produkt (stálé ceny, sezónně očištěno, y/y v %)

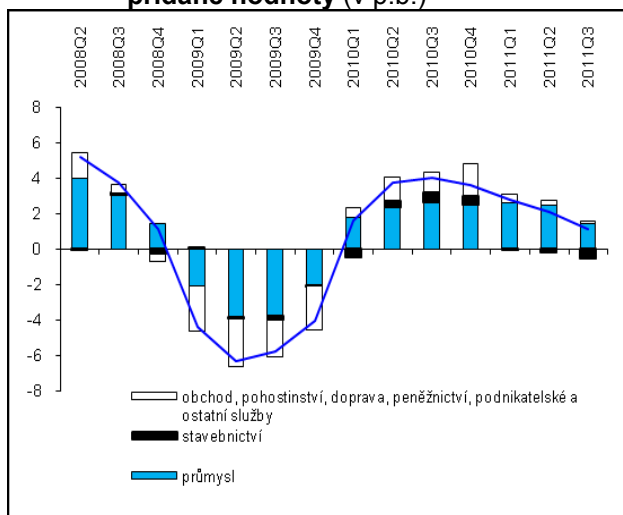
Graf č. 2 HDP (v b.c., y/y v %) a indikátory důvěry podle konjunkturálních průzkumů ČS

Graf č. 3 Příspěvky výdajových složek k růstu HDP (v p.b.)

Graf č. 4 Příspěvky odvětví k růstu hrubé přidané hodnoty (v p.b.)

Pramen: ČSÚ

• **Pozitivní vývoj výsledků bilance důchodů, výdajů a kapitálových transakcí**

Na záporný implicitní deflátor HDP za tři čtvrtletí 2011 měl podstatně jiný vliv pohyb cenové hladiny výdajů na konečnou spotřebu (zvýšení) než výdajů na tvorbu hrubého kapitálu (snížení), což se v bilanci důchodů, výdajů a kapitálových transakcí projevilo ve výrazných změnách mezi složkami disponibilního důchodů a v odvozených intenzitních charakteristikách. Odliv čistých plateb zahraničním výrobním faktorům, i když byl značný, dosáhl v poměru k HDP stejného podílu jako před rokem a neměl tak negativní vliv na vývoj disponibilního důchodu jako v předchozích obdobích. Jeho

meziroční zvýšení bylo větší než zvýšení výdajů na konečnou spotřebu, což vedlo ke zrychlenému růstu hrubých národních úspor, ke snížení záporného salda národních běžných transakcí s nerezidenty s pozitivním dopadem na míru financování tvorby kapitálu ze zahraničních úspor. Po delší době došlo k převýšení sklonu k úsporám nad sklonem ke spotřebě, k čemuž rozhodujícím způsobem přispěl sektor domácností. Výpůjčky ze zahraničí zůstaly zhruba stejné jako před rokem, což byl důsledek mimořádně nízkých čistých kapitálových transakcí od nerezidentů.

- **Zvýšení míry úspor a snížení míry financování tvorby kapitálu z vnějších zdrojů**

Hrubý disponibilní národní důchod 2616,4 mld. korun za tři čtvrtletí byl meziročně větší o 36,1 mld. korun (o 1,4 %) a nižší o 211,2 mld. korun než HDP. Uvedená částka představuje odliv čistých plateb výrobním faktorům do zahraničí, z nichž jsou rozhodující čisté prvotní důchody nerezidentům, a v poměru k HDP dosáhla 7,5 %, což je stejný podíl jako před rokem. Shodné meziroční zvýšení disponibilního důchodu jako i HDP při dosti pomalejším růstu výdajů na konečnou spotřebu (o 0,6 %) vedlo k poměrně značnému zvýšení hrubých národních úspor (o 4,2 %). Jejich hodnota 621,6 mld. korun v poměru k disponibilnímu důchodu dosáhla 23,8 %, což je míra úspor vyšší o 0,7 p.b. než před rokem. Nepatrné zvýšení výdajů na tvorbu hrubého kapitálu (o 0,3 %) vedlo k tomu, že záporné saldo národních běžných transakcí s nerezidenty (84,2 mld. korun) bylo meziročně nižší o značných 22,5 mld. korun. Už i mírný meziroční pokles míry investic (o 0,3 p.b. na 27 %) při výše uvedeném růstu hrubých národních úspor znamenal podstatné snížení míry financování výdajů na tvorbu hrubého kapitálu z vnějších zdrojů (z 15,2 % před rokem na 11,9 %). Velice nízké kladné kapitálové transakce (3,3 mld. korun za tři čtvrtletí proti 26,4 mld. korun ve stejném období 2010) byly příčinou mírného zvýšení výpůjček ze zahraničí (na 80,9 mld. korun), které v poměru k disponibilnímu důchodu dosáhly 3,1 % stejně jako před rokem.

Výkonnost odvětví

- **Tempo růstu průmyslu se snížilo, tržby ve službách meziročně poklesly i ve srovnání za tři čtvrtletí**

Rozdílný vývoj průmyslu oproti odvětvím služeb se ve 3. čtvrtletí ještě zvýraznil. Zatímco průmysl si zejména díky zpracovatelům udržel meziroční růsty produkce i tržeb - a v porovnání tří čtvrtletí se tempo snížilo jen mírně -, téměř ve všech odvětvích tržních služeb se výkonnost měřená tržbami meziročně snížila, vč. srovnání za tři čtvrtletí. To znamená nepříznivý vývoj pro ekonomiku, protože odvětví služeb jako celek se podílejí zhruba dvěma třetinami na úhrnu hrubé přidané hodnoty v ekonomice a prakticky stejným podílem i na zaměstnanosti.

- **Nejvyšší podíl průmyslu na vytvořené hrubé přidané hodnotě v ekonomice, ale s nejnižším příspěvkem za poslední dva roky**

Stejně jako ve 2. čtvrtletí participovala na výkonnosti ekonomiky měřené hrubou přidanou hodnotou i ve 3. čtvrtletí největší měrou průmyslová odvětví. Ta se podílela na jejím zpomaleném růstu (+1,1 %) plnými 1,4 p.b., sám zpracovatelský průmysl dokonce 2,6 p.b. Přesto šlo o nejnižší příspěvek za poslední dva roky. Nepříznivý vývoj stavebnictví hrubou přidanou hodnotu v ekonomice snižoval (-0,5 %), stejně jako některá odvětví služeb, tj. obchod, ubytování a pohostinství v úhrnu (-0,3 %) a také oblast informačních a komunikačních technologií (-0,2 p.b.) tažená dolů již několik let nedobrym stavem segmentu telekomunikací.

Služby celkově, tj. včetně služeb veřejných, zvýšily růst hrubé přidané hodnoty v ekonomice o 0,3 p.b. Byl to však jejich nejnižší příspěvek od 1. čtvrtletí 2010, který se navíc v každém čtvrtletí 2011 zmenšoval.

Hrubá přidaná hodnota v běžných cenách stoupla za ekonomiku vlivem poklesu cen (implicitní deflátor -2,3 %) jen o 0,7 %. Kromě činností v oblasti nemovitostí trpěl nejvíce meziročním snížením cen zpracovatelský průmysl, kde se ceny proti 3. čtvrtletí 2010 snížily o 5,6 %. Zřejmě i proto si udržel výkonnost v reálném vyjádření na dvojciferných tempech růstu nejen ve srovnání tří čtvrtletí (+13,6 %), ale i v oslabeném 3. čtvrtletí (+10,9 %).

- **Velmi rychlá ztráta tempa průmyslové produkce ve 2. a**

Dynamika průmyslové produkce se v meziročním srovnání temp za tři čtvrtletí zhoršila oproti stejnému období 2010 jen mírně (reálně +8,3 % proti +9,7 %). V jednotlivých čtvrtletích 2011 však byla ztráta tempa velmi výrazná - z +12,3 %, na +9 % až po +3,7 % ve 3. čtvrtletí 2011. Zatímco ve 2. čtvrtletí 2011 bylo

zejména 3. čtvrtletí 2011

v meziročních poklesech pět odvětví zpracovatelského průmyslu i průmyslové odvětví výroby a rozvodu elektřiny, plynu a vody, ve 3. čtvrtletí už jedenáct – kromě potravinářství, dřevařství, výroby počítačů a elektroniky (a průmyslového odvětví výroby a rozvodu elektřiny, plynu a vody) zaznamenala nově meziroční pokles výroba nápojů, oděvní průmysl, tiskařský průmysl, koksárenství a rafinované ropné produkty, chemický průmysl i farmaceutický průmysl a výroba ostatních nekovových minerálních výrobků, kam patří např. sklářský a keramický průmysl. Naopak z poklesů se ve 3. čtvrtletí dostalo papírenství a nábytkářský průmysl.

- **Výroba aut nadále určuje růst zpracovatelského průmyslu - na jeho přírůstku o 3,7 % se podílela 3,4 p.b. při silném růstu tržeb i na domácím trhu**

Výroba automobilů i ve 3. čtvrtletí meziročně výrazně stoupla – bylo o pětinu vyšší (+20,7 %), podobně jako ve 2. čtvrtletí (+20,7 %). Výsledku napomohl extrémní červencový přírůstek s produkcí aut vyšší o 37,2 % než v červenci 2010. V mezikvartálním srovnání většina odvětví zpracovatelského průmyslu nerostla. Výjimkou bylo papírenství, hutní prvovýroba, kožedělný průmysl, výroba ostatních dopravních prostředků, resp. i zmírnění dosavadních poklesů v potravinářství.

Tržby v průmyslu (+3,9) se zvýšily jen nepatrně rychleji než produkce, přičemž ale z prodeje na domácím trhu stržily průmyslové firmy méně než před rokem. Velmi silné však byly tržby z přímého vývozu (+14,5 %) – zde přes pětinu více stržily v meziročním srovnání nejen automobilky, ale i firmy vyrábějící ostatní dopravní prostředky, kožedělné výrobky, producenti počítačů a elektronických zařízení (postrádající však výrazně nové zakázky z domácího trhu), farmaceutické firmy a firmy podnikající v odvětví tisk a rozmnožování nahraných nosičů. Téměř také tak silně rostly tržby z přímého vývozu za hutní a chemické výrobky.

Vysoký růst tržeb z přímého vývozu u mnoha zpracovatelů byl výrazným pozitivním prvkem vývoje ekonomiky ve 3. čtvrtletí. Tržby z prodejů na domácí trh se snížily o 5 %, a to i zpracovatelům (-4,1 %). Výjimkou byla opět výroba aut (+11,8 %).

- **Průmyslové zakázky rostly značně pomaleji oproti 1. čtvrtletí**

Hodnota nových zakázek zůstala stejná jako ve 3. čtvrtletí 2010 díky kontraktům ze zahraničí (7,6 %), zájem z tuzemska se o 11,8 % propadl po poklesu o 0,5 % ve 2. čtvrtletí. Zakázkové krytí postrádají především firmy vyrábějící počítače a elektronické a optické přístroje (-20,4 %), a to výlučně z tuzemska (-60,4 %). Nové zakázky pro automobilky z tuzemského ani zahraničního trhu však neklesly (+2,2 %, resp. +5,8 %), i když jejich tempo bylo oproti 2. čtvrtletí jen poloviční.

- **Propad inženýrských staveb o 15,5 % snížil ve 3. čtvrtletí stavební produkci o desetinu...**

České stavebnictví nadále postrádá stavby většího rozsahu. Tento fakt je hlavní příčinou dalšího prohloubení poklesu stavební produkce, která se ve 3. čtvrtletí meziročně snížila reálně o 9,7 % - inženýrského stavitelství pokleslo o 15,5 %, pozemní stavitelství o 6,8 %. V úhrnu za tři čtvrtletí (-2,5 %) byl výsledek stavebnictví lepší než v roce 2010 (-11,3 %), protože produkce pozemního stavitelství v tomto srovnání prakticky stagnovala (-0,2 %). Nelze však hovořit o oživení. Jde o zlepšení „optické“, neboť srovnávací základna roku 2010 byla právě v těchto čtvrtletích extrémně nízká (nejhorší v 1. čtvrtletí s poklesem o 23 %).

- **... a počty zaměstnanců klesají nepřetržitě již dvanáct čtvrtletí za sebou**

Odvětví ztrácí značné množství zaměstnanecských pracovních míst – ve srovnání tří čtvrtletí klesl průměrný evidenční počet zaměstnanců o 5,5 % (v samotném 3. čtvrtletí o 5,8 %). Průměrný počet zaměstnaných osob se však snížil o 1,2 % (ve 3. čtvrtletí o 1,4 %). Tento trend potvrzuje jednak zhoršující se zaměstnanost ve stavebnictví obecně (místa se ztrácejí setrvale již tři roky) a dále i fakt, že zachovávána jsou spíše pracovní místa nezaměstnanecského charakteru (práce na živnostenský list, dohody), což bývá v dobách recese v odvětvích typické.

- **Tržby v maloobchodě dále ztratily na tempu**

Lidé reagují na nepříznivý vývoj mezd a životních nákladů omezením zbytečných nákupů, ale i potravin. Celkové tržby v maloobchodě ve 3. čtvrtletí tak dále ztratily na tempu - meziročně stouply reálně jen o 0,5 %, za tři čtvrtletí o 2,1 %. Nebýt prodejů motorových vozidel² (+4,7 %), jejichž vliv ale postupně slábl (za tři čtvrtletí +6,3 %), maloobchodní tržby by zřejmě meziročně nevzrostly.

- **Prodej potravin** Lidé omezili především nákupy potravin. Ve 3. čtvrtletí jich proti stejnému období

² Maloobchodní prodej aut a prodej pohonných hmot zahrnuje i nákupy podnikatelů, což nelze od nákupů obyvatelstva statisticky oddělit.

se snižuje a za tři čtvrtletí byl jejich meziroční pokles evidován podruhé za celou dekádu

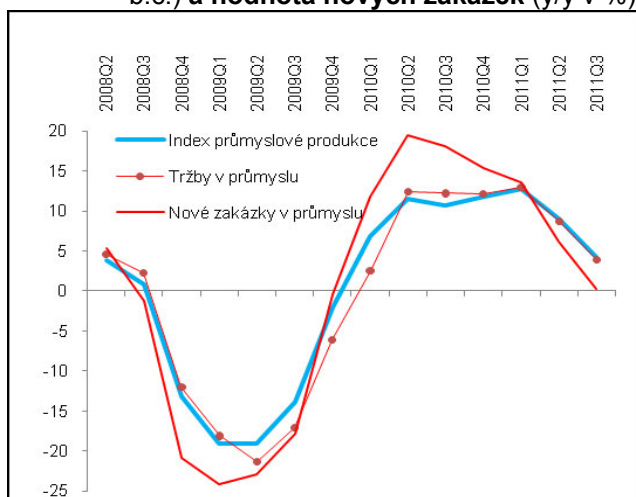
2010 nakoupili reálně o 2,7 % méně, za tři čtvrtletí o 0,5 % méně. Jde o velmi negativní zjištění, neboť za celou uplynulou dekádu klesly tržby za potraviny ve srovnání tří čtvrtletí pouze jednou, a to v krizovém roce 2009. Podle měsíčních indexů tržeb klesaly prodeje potravin setrvale od května do října 2011. Obliba nákupů po internetu se mírně snížila (+8,9 %, resp. +13,9 %). Tržby čerpacích stanic jsou (s výjimkou srpna 2011) v neustálém v poklesu od května 2010.

• Tržby ve službách se propadly hlouběji než ve 2. čtvrtletí

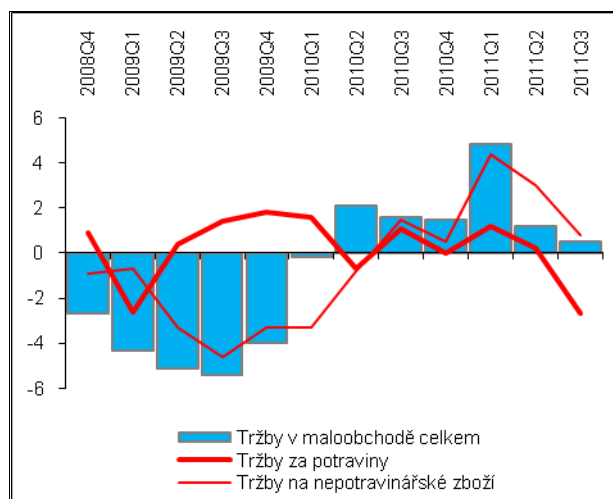
Oslabenou poptávku po službách potvrzuje i vykázané tempo tržeb. Ty ve 3. čtvrtletí meziročně za služby celkem klesly (-3,9 %), hlouběji než ve 2. čtvrtletí. Byly dokonce meziročně nižší i v porovnání tří čtvrtletí, stejně jako v letech 2009 a 2010, takže pokrizové oživení je z tohoto pohledu překvapivě malé.

Tempo tržby v dopravě a skladování tlačila ve 3. čtvrtletí meziročně nižší pozemní doprava, což je překvapivé vzhledem k její vazbě na výrobu, která v té době ještě rostla. Objevil se pokles tržeb za ubytování a stravovací služby vlivem nižších tržeb v restauracích, opět méně stržilo za své služby celé odvětví informačních a komunikačních technologií, v němž se tržby telekomunikačních operátorů propadly o desetinu. Od 2. čtvrtletí 2009 jsou stále meziročně nižší tržby v oblasti nemovitostí, od počátku roku 2009 pak i profesní, vědecké a technické činnosti jako celek. Rostly jen tržby administrativních a podpůrných služeb díky přírůstkům u agentur práce, které odpovídají příznivé změně na pracovním trhu (více v kap. Trh práce).

Graf č. 5 Průmyslová produkce (reálně), tržby (v b.c.) a hodnota nových zakázek (y/y v %)

Graf č. 6 Tržby v maloobchodě (reálně, y/y v %)

Pramen: ČSU

Vnější ekonomické vztahy

• Výsledek vnějších ekonomických vztahů lepší než před rokem

Vnější rovnováha, jako souhrn veškerých ekonomických transakcí domácí ekonomiky se zahraničím, se zlepšila. Za tři čtvrtletí činil deficit běžného účtu platební bilance 79,4 mld. korun. Jeho meziroční redukce o 21,3 mld. korun upravila relativní deficit na 2,8 % k nominálnímu HDP z 3,8 % ve stejném období 2010. Schodek však byl kryt úhrnným přebytkem finančního a kapitálového účtu jen velmi těsně, protože chyběly přímé zahraniční investice. Na příznivějším výsledku běžného účtu se podílelo výlučně zlepšení přebytku zahraničního obchodu zbožím.

• Vysoký přebytek v obchodu zbožím, ostatní položky běžného účtu se zhoršily

Obchodní bilance nejenže stačila vykrytí zhoršení ostatních položek běžného účtu, ale vyšší svého přebytku (80,5 mld. korun) i zlepšit jeho výše uvedený deficit - přebytek bilance služeb byl totiž nižší o 7 mld. (51,3 mld. korun), u běžných převodů o miliardu (6 mld. korun) a významný deficit bilance výnosů zůstal prakticky zachován (zhoršení o 1,6 mld. na 217,2 mld. korun).

Vývoz se meziročně zvýšil výrazněji než dovoz, čímž lze vysvětlit zlepšení obchodní bilance o 31 mld. korun. V bilanci služeb se meziročně ztenčily příjmy z cestovního

ruchu a výrazně vyšší byly výdaje spojené s mezinárodní dopravou.

- **Prudký pokles přímých zahraničních investic do ČR, ve 3. čtvrtletí došlo k jeho zastavení**

Do české ekonomiky přišlo za tři čtvrtletí výrazně méně přímých investic ze zahraničí než ve stejném období 2010. Jejich příliv ve výši 81,3 mld. korun byl ve srovnání se stejným obdobím 2010 pouze třetinový, v čistém pak dosáhl 64,5 mld. korun. V samotném 3. čtvrtletí byl příliv přímých investic do ČR prakticky zanedbatelný (0,3 mld. korun) - investice do základního jmění a reinvestovaný zisk v úhrnu činily pouhé 2,8 mld. korun a téměř ve stejné výši odpuly v čistém vyjádření peníze ze země ve formě splátek úvěrů mateřských firmám v zahraničí. Současně s tím došlo k odlivu peněz ze země ve formě investic tuzemských firem v zahraničí (10 mld. korun). Tím se v úhrnu čisté přímé zahraniční investice dostaly za tři čtvrtletí jen nepatrně nad pololetní úroveň.

Portfoliové investice vykázaly také odliv peněz z ČR vlivem větších nákupů akcií a dluhopisů tuzemských investorů v zahraničí než byl zájem cizích investorů o cenné papíry v ČR.

- **Podíl exportu zboží do EU 27 na celkovém exportu z ČR klesl výrazně během jediného čtvrtletí**

Velmi vysoká koncentrace českého vývozu na trhy EU, která je z obecného pohledu riziková při výkyvech poptávky, se za tři čtvrtletí mírně snížila. Podle přeshraniční statistiky zahraničního obchodu klesl podíl exportu zboží do zemí EU 27 o 0,8 p.b. v samotném 3. čtvrtletí však meziročně dokonce o 1,1 p.b. - zůstává však s 82,4 % celkových exportů stále vysoký. Proti 2. čtvrtletí se tento podíl snížil extrémní měrou (-1,2 p.b.), což však lze hodnotit příznivě.

- **Sílí orientace na východní trhy**

Ke snížení podílu došlo zpomalením vývozu na trhy EU. Za tři čtvrtletí bylo jen mírné (+13,4 % proti +16,2 % v roce 2010), ve 3. čtvrtletí velmi výrazné (+8,3 % proti loňským +18,3 %). Exportní dynamika do eurozóny (+9,2 %) neutrpěla tolik jako tempo vývozu do EU (+8,3 %). Exportéři však posílili obchody se zeměmi střední a východní Evropy (+12,6 %), Ruskem (+22 %) a také s Čínou (+32,9 %). I když ty jsou v úhrnu jen čtvrtinou celkových exportů z ČR (Rusko s Čínou tvoří jen pouhá 4,5 %), je teritoriální diverzifikace žádoucí.

- **Výrazné snížení dynamiky exportu na německý trh...**

Exportní vazba na Německo podle podílu vývozu na celkovém exportu od počátku minulé dekády klesá. Pokles však byl rychlejší na jejím počátku - ve 3. čtvrtletí 2000 činil podíl exportů do Německa 39,4 %, v tomtéž období 2005 pak 33,1 % a ve 3. čtvrtletí 2011 směřovala na tento trh necelá třetina exportů z ČR (32,5 %). Ovšem vzhledem ke skutečnosti, že meziroční tempo exportu do Německa nezpomalilo ve 3. čtvrtletí tolik (+8,9 %) jako do EU (+8,3 %), váha Německa na exportu do celé unie vzrostla. I přesto však změny na německém trhu ve 3. čtvrtletí vedly k poklesu tempa českých exportů (ve 2. čtvrtletí růst o 14,4 %).

- **... způsobeno propadem ve vývozu automobilů**

Příčinou byl obrovský propad tempa vývozu automobilů. Jestliže ještě ve 2. čtvrtletí bylo z ČR vyvezeno do Německa o čtvrtinu více aut než před rokem (+23,6 %) a ve srovnání za tři čtvrtletí o pětinu více (+20,5 %), ve 3. čtvrtletí činil přírůstek proti stejnému období 2010 jen +2,1 %. Přitom německý trh absorbuje zhruba čtvrtinu všech automobilů vyvezených z České republiky a přes 44 % vyvezených autodílů.

- **Podíl vývozu osobních aut i jejich dílů na celkovém exportu z ČR se snížil**

Kromě silné teritoriální koncentrace je pro český export charakteristická i koncentrace komoditní. Podíl osobních automobilů na celkovém exportu za tři čtvrtletí sice proti téměř období 2010 fakticky stagnoval (9,5 % oproti 9,6 %), ale ve 3. čtvrtletí klesl na 8,9 %. Podobně u vývozu autodílů a příslušenství, kde však klesal i za tři čtvrtletí (6,6 % oproti 6,9 % srovnatelného období 2010). Ve 3. čtvrtletí se podíl exportu autodílů a příslušenství na exportu z ČR snížil na 6,2 %.

Export aut a jejich dílů a příslušenství (+10,4 % meziročně) rostl oproti celkové dynamice exportu z ČR (+9,7 %) ve 3. čtvrtletí jen nepatrně rychleji. Riziko plynoucí z cykličnosti odvětví tak přetrvává.

- **Saldo obchodu s potravinami s teritorií EU 27 ovlivňováno především**

Přestože dovoz a vývoz potravin nepatří v případě ČR k nejsilnějším v tocích zboží zahraničního obchodu, má dvojitý důsledek: souvisí jednak s cenami potravin pro spotřebitele, jednak i - co se výrobní sféry týká - s útlumem zemědělské živočišné produkce, k němuž začalo docházet po vstupu země do EU.

dynamikou dovozu Dovoz potravin do ČR za tři čtvrtletí meziročně výrazně vzrostl. Jejich celkový dovoz se zvýšil o 8,8 %, z toho dovoz ze zemí EU o 7,5 %. Ve stejném období 2010 byl meziroční přírůstek pouze poloviční (+4,1 %, resp. +3,7 z EU 27). Celkový přírůstek dovozu potravin do ČR, i segment dovozu z EU 27 se během pouhého roku, tj. velmi krátkého období, zdvojnásobil.

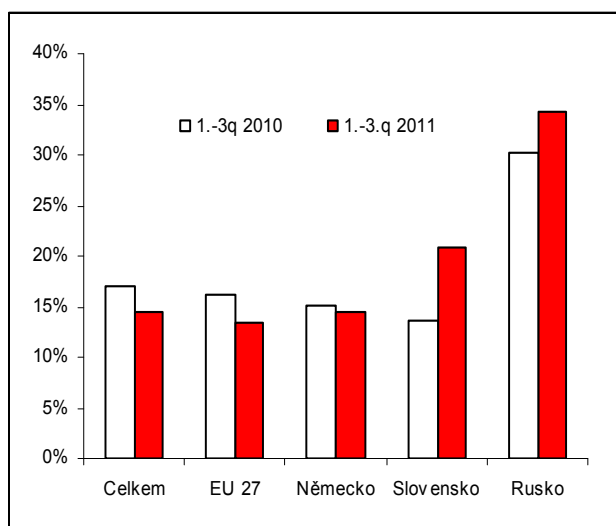
• **Vliv posilující koruny na růst dovozu zanedbatelný**

Ačkoli je tempo dovozů potravin z unie oproti celkovým potravinovým dovozům nižší, hodnotově jde o růsty velmi silné - jestliže za tři čtvrtletí 2010 byly z EU dovezeny potraviny za 69,2 mld. korun, tj. o 2,4 mld. korun více než před rokem, pak ve stejném období 2011 činil přírůstek již 5,2 mld. s hodnotou potravin importovaných z EU ve výši 74,4 mld. korun. Koruna přitom meziročně posílila jen nepatrně, takže výraznější kurzový vliv na tyto importy lze vyloučit.

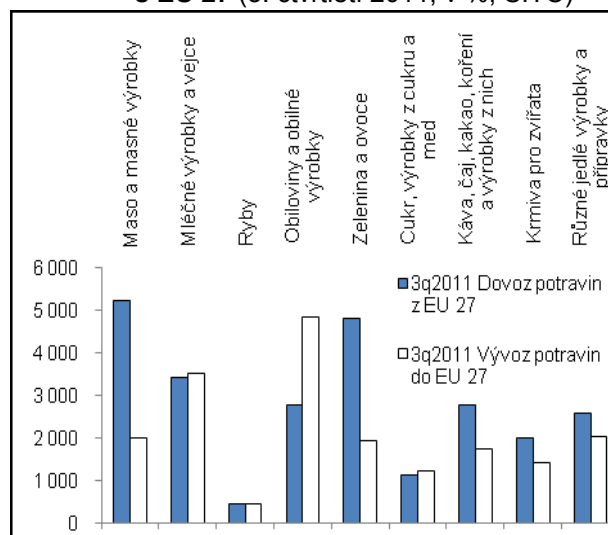
• **Změna v potravinové bilanci**

Potravinová bilance se díky rychlejšímu růstu vývozu potravin v obchodech s EU meziročně zlepšila, se zbytkem světa zhoršila. Rozdíl mezi dovozem a vývozem potravin celkem se meziročně zmenšil a koncem září 2011 činil -26,4 mld. korun díky zlepšení deficitu v potravinových obchodech s EU (-17,5 mld. korun). V potravinových obchodech se zbytkem světa se schodek prohloubil (-8,9 mld. korun).

Graf č. 7 Tempo vývozu z ČR celkem a do vybraných zemí (1.- 3. čtvrtletí, y/y v %)

Graf č. 8 Dovoz a vývoz potravin – obchody s EU 27 (3. čtvrtletí 2011, v %, SITC)

Pramen: ČNB

Ceny

• **Úhrnná cenová hladina v české ekonomice poklesla**

Úhrnná cenová hladina v České republice³ se ve 3. čtvrtletí meziročně snížila, čímž HDP v nominálním vyjádření rostl pomaleji než HDP reálně. Silně deflačním směrem působil na úhrnnou cenovou hladinu vývoj cen v zahraničním obchodě. Ceny výrobců v zemědělství, průmyslu, stavebnictví i ceny tržních služeb proti stejnému období svůj růst zpomalily. Dynamika spotřebitelských cen byla stejná jako ve 2. čtvrtletí, tj. meziročně jen mírně vyšší (cenový růst byl pomalejší než v průměru za EU 27), ovšem s výraznou diferenciací – ceny zboží a služby pro spotřebitele nezbytných rostly výrazně rychleji než celková spotřebitelská inflace.

Vývoj cen v ekonomice ve 3. čtvrtletí odpovídal sestupné fázi hospodářského cyklu.

• **Vývoj cen za tři čtvrtletí**

Srovnání vývoje cen za tři čtvrtletí ukazuje meziročně výrazné rozdíly (graf č. 11). Plynou jednak z faktu, že srovnatelné období 2010 trpělo pokrizovou situací, kdy výrobci vlivem pomalu oživující poptávky nasazovali vyšší ceny jen pomalu. Proto byla srovnatelná základna roku 2010 nízká (průmysl), resp. přímo deflační (tržní služby). Ceny v zemědělství byly ovlivněny extrémním výkyvem světových cen komodit, ceny ve stavebnictví potvrdily, že se odvětví dosud z krize nevymanilo. Ceny v zahraničním

³ Vyjádřeno změnou implicitního deflátoru.

obchodě se zbožím zaznamenaly jen slabé meziroční zvýšení na straně vývozu, ale vyšší růst na straně dovozu, takže směnné relace působily na výsledek zboží směny se zahraničím za tři čtvrtletí 2011 nepříznivě. Ceny pro spotřebitele ve srovnání tří čtvrtletí meziročně stouply (graf č. 12).

- **Tempo růstu výrobních cen ve 3. čtvrtletí meziročně zvolnilo, nejvíce v zemědělství**

Oslabení české ekonomiky ve 3. čtvrtletí bylo spojeno i s nižší dynamikou cen výrobců. Nejvýrazněji se inflace snížila v zemědělství, kde zrychlování po osmi čtvrtletích ustalo. Ceny zemědělských výrobců stouply o 16,6 % po růstu o 30,2 % ve 2. čtvrtletí. Podobně tomu bylo i v roce 2008, kdy rovněž hrál roli vývoj světových cen zemědělských komodit.

Na dezinflační vývoj v zemědělství působila nižší inflace cen rostlinných produktů, které byly meziročně o čtvrtinu vyšší, zatímco ve 2. čtvrtletí o polovinu. Ceny živočišných produktů ubraly na tempu jen nepatrně (+7,3 % oproti +7,9 % ve 2. čtvrtletí). Rozdíl v dynamice cen mezi rostlinnou a živočišnou produkcí se tak zmenšil. Inflaci v rostlinné produkci zvyšovaly ceny obilovin (+45 %) a olejnin (+39 %), nikoli však tak výrazně jako ve 2. čtvrtletí (+84 %, resp. +53 %). Mléko bylo o 12 % dražší než před rokem (ve 2. čtvrtletí +14 %), drůbež o 11 %.

- **Meziroční inflace v průmyslu byla o 0,5 p.b. nižší než ve 2. čtvrtletí a dosáhla +5,6 %; rychlý růst cen v potravinářství (+9 %) pokračoval**

Průmysloví výrobci zdražili ve 3. čtvrtletí své zboží proti stejnému období 2010 o 5,6 % - tempo poprvé zvolnilo po osmi čtvrtletích zrychlujícího růstu cen, stejně jako v zemědělství. Inflaci v průmyslu stlačovala jen výroba elektřiny, plynu a páry (+4 %).

Zpracovatelé zvýšili ceny nepatrně víc (+5,8 %, ve 2. čtvrtletí +6,3 %) než průmysl celkem. Výrazně nad průměrem se udržely ve stejném meziročním růstu jako ve 2. čtvrtletí ceny koksu a rafinovaných ropných produktů (+21,4 %), ve srovnání s 2. čtvrtletím však již poklesly. Přetrvávání vysokého růstu cen v potravinářství (+9 %), se skokem o 3,4 % proti 2. čtvrtletí může dále zvýšit ceny potravin pro spotřebitele, pokud obchodníci nesleví z marží. Reálnějším scénářem je však mírnější růst cen potravin, protože spotřebitelé šetří a pro růst cen je tak malý prostor.

Meziroční zlevnění přetrvávalo ve výrobě počítačů a elektronických a optických přístrojů (-2,3 %) i v automobilovém průmyslu (-1,6 %), nebylo však tak hluboké jako ve 2. čtvrtletí. Mezikvartálně již ceny v obou případech stagnovaly.

- **Pokles cen stavebních prací se prohloubil**

Ve stavebnictví klesá cena stavebních prací, používané materiály a výrobky však zdražují. Dosud pozvolný pokles cen stavebních prací se ve 3. čtvrtletí meziročně prohloubil o 0,6 % (ve 2. čtvrtletí o 0,4 %) a trvá již šesté čtvrtletí – k postupné ztrátě tempa růstu však docházelo už od 2. čtvrtletí 2008.

- **Ceny tržních služeb bez zahrnutí segmentu reklamy prakticky pouze stagnovaly**

Ceny tržních služeb rovněž ztrácejí na dynamice. Ve 3. čtvrtletí meziročně stouply (+0,8 %), ale proti 2. čtvrtletí byly nižší o 1 %. Bez vlivu cenových změn v reklamní sféře, které jsou významné, rostly ceny tržních služeb meziročně jen o 0,2 %. Ke značnému pohybu došlo u cen služeb v oblasti nemovitostí (-0,3 % proti +0,4 % ve 2. čtvrtletí). Vyšším než průměrným tempem stouply ceny kromě reklamy a průzkumu trhu také u poštovních služeb a nákladní dopravy, zdražily i banky.

Cenová politika podnikatelů ve službách zřejmě reaguje na vývoj tržeb, které ve 3. čtvrtletí klesly nejvíce od krizového roku 2009 - meziročně reálně o 4,1 % -, což vedlo k poklesu tržeb i za všechna tři čtvrtletí 2011 (-1,2 %).

- **Tempo růstu spotřebitelských cen se nezměnilo...**

Spotřebitelská inflace byla ve 3. čtvrtletí stejná jako ve 2. čtvrtletí (+1,8 %). Srovnání tří kvartálů (+1,8 %) proti stejnému období 2010 (+1,3 %) však ukazuje na zrychlení růstu spotřebitelských cen. Ve srovnání s inflací v Evropě byl růst cen v ČR mírnější (graf č. 12 podle harmonizované statistiky v EU 27).

- **...nadprůměrně rychle však nadále rostly ceny potravin, dopravy a služeb spojených s bydlením**

I když inflace v úhrnu ve 3. čtvrtletí neakcelerovala, působí vývoj cen významně na útlum spotřebního chování domácností. Tři váhově nejvýznamnější položky spotřebního koše totiž zdražovaly ve všech třech čtvrtletích 2011 výrazně více oproti vykázané celkové spotřebitelské inflaci (potraviny +4 %, doprava +2,9 %, z toho ceny pohonných hmot +9,4 %, nájemné a energie +2,8 %) a nutily tak spotřebitele šetřit. Je to vidět i na oslabeném tempu růstu tržeb v maloobchodě, nebo např. v přechodech k jiným poskytovatelům služeb souvisejících s bydlením.

Mezikvartálně klesly ceny potravin (-1,5 %), stagnovaly ceny dopravy a rostly ceny

bydlení a energií (+0,8 %).

- **Časová i věcná odlišnost u cen v zahraničním obchodě zbožím při podstatně rychlejším růstu cen dovozu než vývozu**

Ceny zbožových operací zahraničního obchodu se v dosavadním průběhu letošního roku vyvíjely v časovém horizontu dosti odlišně, komoditně (věcně) značně protichůdně, s výrazně různou cenovou pružností podle skupin zboží SÍTC a po očištění o kurzové vlivy rozdílně v závislosti na míře posilování české měny. V korunovém vyjádření se meziročně za tři čtvrtletí 2011 zvýšily ceny vyváženého zboží o 0,8 % a dováženého zboží podstatně rychleji (o 3,4 %). Na straně vývozu ceny nepatrně poklesly ve 2. čtvrtletí a vzrostly o 1,6 % ve 3. čtvrtletí. Na straně dovozu nejvíce rostly v 1. čtvrtletí (o 4,7 %) a nejméně ve 2. čtvrtletí (o 2,4 %). Ve srovnání s meziročním vývojem za tři čtvrtletí minulého roku došlo téměř ke stejné změně ve vývoji vývozních (2,5 p.b.) jako dovozních cen (2,4 p.b.). Na straně vývozu se vysoce nadprůměrně zvýšily ceny potravin (o 7,4 %), chemikálií (o 7,3 %) a zejména minerálních paliv, maziv a příslušných materiálů (o 13,0 %). Mírně se snížily ceny průmyslového spotřebního zboží (0,8 %) a značně ceny strojů a dopravních prostředků (o 3,8 %). Na straně dovozu mimořádně rychle rostly ceny minerálních paliv, maziv a příbuzných materiálů (o 22,3 %), živočišných a rostlinných olejů (o 32,3 %). Klesaly ceny průmyslového spotřebního zboží (o 2,8 %) a strojů a dopravních prostředků (o 3,7 %).

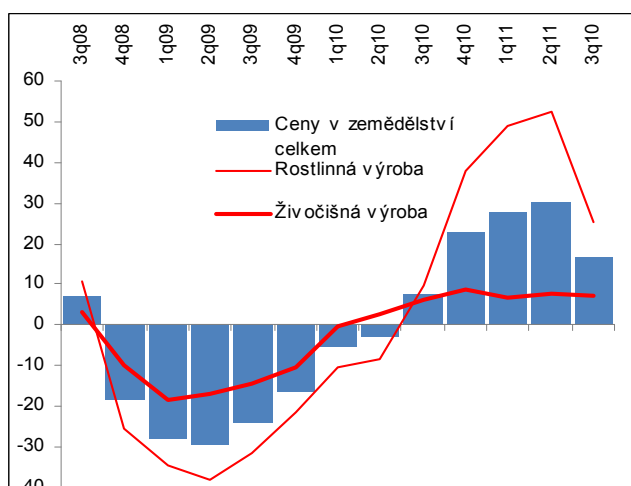
- **Obchodní zisk z vývozních cen vysoko převýšila obchodní ztráta z dovozních cen**

Korunové ceny vyváženého i dováženého zboží byly ve třech čtvrtletích silně ovlivněny změnou devizových kurzů koruny vůči měnám, v nichž se uskutečnil zahraniční obchod ČR. Koruna v celém období meziročně posilovala; nejvíce ve 2. čtvrtletí. Posilování postupně sláblo. Indexy cen vývozu i dovozu zboží v korunovém vyjádření očištěné o pohyby směnných kurzů koruny ukazují, že za tři čtvrtletí 2011 se meziročně zvýšily ceny vývozu o 4,3 % a ceny dovozu o značných 8,0 %, což znamenalo meziroční zrychlení jejich růstu o 3,4 p.b., resp. o 4,6 p.b. Očištěné směnné relace 96,6 % byly tak horší než neočištěné o 0,8 p.b. a nepříznivější než před rokem o 1,0 p.b. Tento vývoj zároveň ukazuje, že česká koruna za tři čtvrtletí 2011 více zhodnotila při dovozních (o 4,3 %) než při vývozních operacích (o 3,5 %), což znamená meziroční zrychlení jejího posilování o 2,1 p.b., resp o 1,0 p.b.

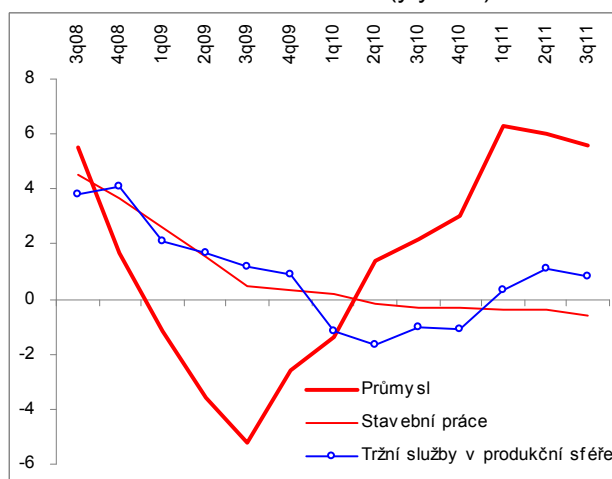
- **Posilující koruna více zlevňovala dovážené než vyvážené zboží**

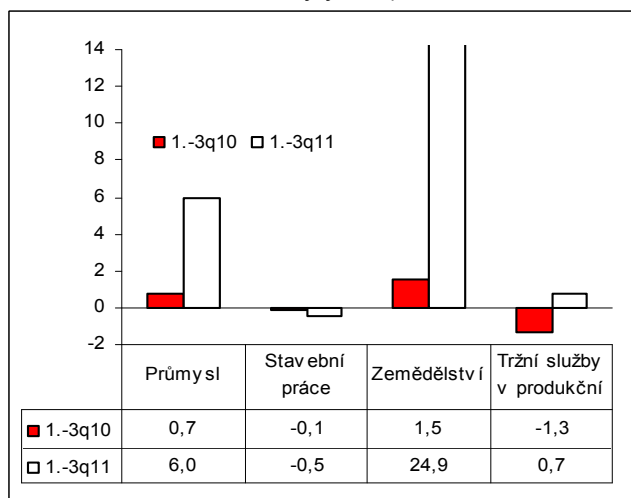
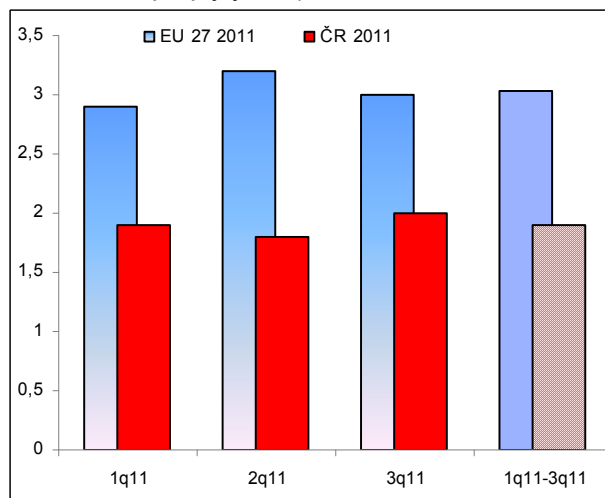
Nepříznivé úhrnné směnné relace za tři čtvrtletí letošního roku (97,4 %) byly sice mírně lepší než před rokem, avšak jejich negativní účinky na českou ekonomiku byly značné. Z jednotlivých čtvrtletí byly největší v 1. čtvrtletí a nejmenší ve 3. čtvrtletí. Celková ztráta národní práce z realizace zahraničně obchodních transakcí 48,9 mld. Kč je důsledkem skutečnosti, že se dovoz vzhledem k vývozu stal dražším. Dovoz byl tudíž v tomto období hodnotově větší než objemově o 66,5 mld. Kč, což představuje obchodní ztrátu, oproti níž stojí obchodní zisk 17,6 mld. Kč z titulu „převýšení“ hodnoty nad objemem u vývozu zboží. Prakticky to znamená, že na stejný objem dovozu zboží musel být vyvezen větší objem zboží v uvedeném období o 2,6 % a meziročně o 3,9 %. S tím zároveň souvisí fakt rychlejšího růstu náročnosti dovozu na zdroje vyprodukované vývozem (12,2 %) než kupní síly vývozu (10,5 %).

Graf č. 9 Výrobní ceny v zemědělství (y/y v %)

Graf č. 10 Ceny výrobců v průmyslu, stavebnictví a v tržních službách (y/y v %)

Graf č. 11 Ceny výrobců (1. čtvrtletí až 3. čtvrtletí, y/y v %)**Graf č. 12** Spotřebitelské ceny (HICP po čtvrtletích, 1q-3q, y/y v %)

Pramen: ČSÚ, Eurostat

Trh práce

- Ve 3. čtvrtletí 2011 mělo práci 5074,9 tis osob, tj. o 0,4 % více než ve 2. čtvrtletí**

Trh práce se zlepšil. Proti 2. čtvrtletí přibylo během tří letních měsíců v odvětvích české ekonomiky přes 22,4 tis. zaměstnaných osob, což je vysoký počet. Celková zaměstnanost - v pojetí národních účtů a v sezónním očištění – tak mezikvartálně stoupla o víc než 0,4 % na 5 074,9 tis. osob. Jde o výraznou akceleraci trhu práce během krátkého období. Meziroční srovnání počtu lidí, kteří mají práci, však zdaleka není tak přesvědčivé a ukazuje podstatně mírnější nárůst (necelých +0,1 %, tj. +4,1 tis. zaměstnaných osob), tj. faktickou stagnaci.

Za tři čtvrtletí stoupla celková zaměstnanost proti stejnému období 2010 také pouze o 0,1 % vlivem nepříznivého vývoje ve 2. čtvrtletí 2011.

- Počty zaměstnanců jsou meziročně v poklesech již deset čtvrtletí; proti 2. čtvrtletí se vlivem nízké základny zvýšily**

I přesto, že se ve srovnání se stejným obdobím roku 2010 celková zaměstnanost v ekonomice při sezónním očištění zvýšila, počty zaměstnanců nadále klesají. Nejde už o snižování v řádech desítek či stovek tisíc, kdy např. v 1. čtvrtletí 2010 ztratilo v meziročním srovnání práci 192 tis. zaměstnanců. Ve 3. čtvrtletí 2011 ubylo meziročně 6,6 tis. pracovních míst (-0,2 %) a pokles trvá již deset čtvrtletí.

Ve 3. čtvrtletí se však již počet zaměstnanců mezikvartálně zvýšil (+0,4 %), ale především vlivem skutečnosti, že v 1. a 2. čtvrtletí byly stavy zaměstnanců po propouštění ve veřejném sektoru nejnižší za posledních šest let.

- Méně zaměstnaných v průmyslu**

Stagnaci celkové zaměstnanosti v meziročním srovnání způsobil překvapivý pokles počtu zaměstnaných v průmyslu (-4,7 tis. osob, tj. -0,4 %), z toho jen třetinou ve zpracovatelském (-1,5 tis. osob, -1,1 %). Ubylo i zaměstnaných ve stavebnictví a zemědělství. Proti 2. čtvrtletí byla celková zaměstnanost nižší jen v odvětví veřejných služeb a ve stavebnictví. Pokud jde o změny v počtu zaměstnaneckých pracovních míst, vykázalo mezikvartální poklesy pět odvětví, meziroční pak šest odvětví.

- Nižší míra nezaměstnanosti - stejný podíl jako na začátku krize**

Nezaměstnaných soustavně ubývá. Ve 3. čtvrtletí jich bylo - bez sezónního vlivu - proti stejnému období 2010 o 30,5 tisíc méně. Přesto však bylo podle Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS) bez práce 346 tis. lidí. Celá polovina meziročního úbytku nezaměstnaných připadá na 3. čtvrtletí (-15,1 tis. osob), což koresponduje s vykázaným zlepšením na trhu práce v tomto období. Míra nezaměstnaných (6,6 % práceschopného obyvatelstva) byla nejnižší od 2. čtvrtletí 2009, kdy začal trh práce v České republice poprvé počítovat vliv krize.

- Únik do neaktivity**

Dlouhodobě nezaměstnaných - představujících asi dvě pětiny z počtu všech nezaměstnaných - sice ubylo meziročně, nikoli však mezikvartálně. V obou srovnáních se zvýšil i počet tzv. neaktivních (lidí, kteří práci nemají a nehledají ji).

Proti 3. čtvrtletí 2010 jich bylo víc o téměř desetinu, proti 2. čtvrtletí o pět tisíc (+2,6 %). Část úbytku nezaměstnaných tak může představovat i únik do neaktivity.

- **Volných míst přibýlo relativně málo**

Neobsazených míst bylo v ekonomice ČR ve 3. čtvrtletí nejvíce od 2. čtvrtletí 2009, kdy začala krize. Jejich přírůstek proti nabídce z 2. čtvrtletí však byl již relativně nízký. Nabízeno bylo 39,8 tis. volných míst, jen o necelých 1400 více než ve 2. čtvrtletí (+4,5 tis.). I tento rys trhu práce může značit záměry firem ve směru snižování nákladů v nadcházející období, vč. nákladů mzdových.

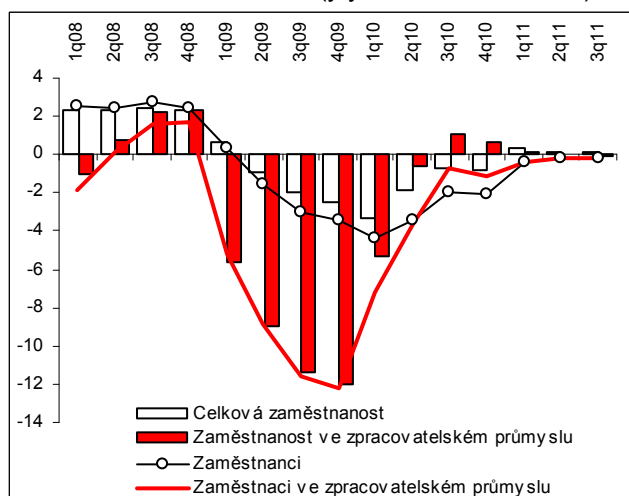
Nabídka pracovních míst koliduje v některých oborech s poptávkou (už dvě čtvrtletí za sebou je nejvíce neobsazených míst pro kvalifikované řemeslníky).

- **Na průměrné mzdy působilo propouštění v nepodnikatelské sféře**

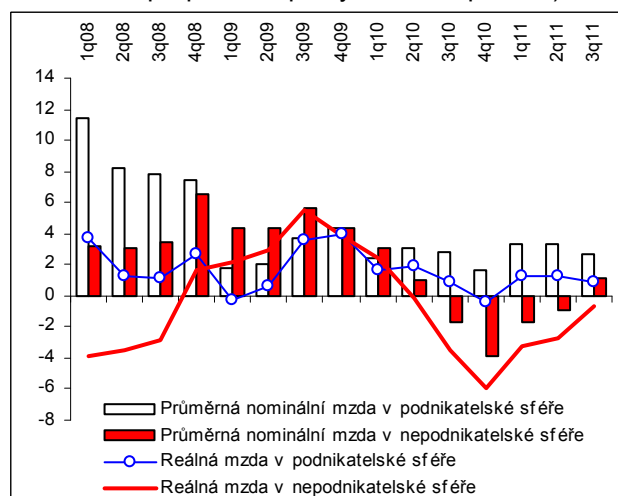
Rychlejší zvýšení průměrné nominální mzdy v podnikatelské sféře (+2,7 %) a po čtvrtletích i obnovený přírůstek v nepodnikatelské sféře (+1,1 %) vyústily v růst průměrné mzdy v české ekonomice ve 3. čtvrtletí meziročně 2,4 % na 24 089 korun, při zohlednění inflace o 0,6 %. Za tři čtvrtletí mzda vzrostla o 2,2 %, reálně o 0,4 %, což ukazuje na zlepšení ve vývoji mezd. Výsledek je však značně ovlivněn propouštěním v nepodnikatelské sféře, kde je průměrná mzda už druhé čtvrtletí nižší než mzda ve firemním sektoru. Pokles reálné mzdy v nepodnikatelské sféře je citelný (-0,7 %), nižší však byla ve srovnání s 2. čtvrtletím i v podnikatelské sféře (+0,9 % oproti +1,2 %).

Nelze tedy očekávat, že se přírůstek průměrné mzdy projeví výrazněji ve zvýšené poptávce spotřebitelů navíc i s ohledem na skutečnost, že lidé spotřebu odkládají, jak plyne z růstu úspor (více v kap. o měnových podmínkách).

Graf č. 13 Celková zaměstnanost a počty zaměstnanců (y/y v %, sez. očištěno)

Graf č. 14 Nominální a reálné mzdy (y/y v %, na přepočtené počty, měsíční průměr)

Pramen: ČSÚ

Měnové podmínky

- **Měnové podmínky na vyšší růst HDP nepůsobí**

Z pohledu měnových podmínek charakterizovala českou ekonomiku ve 3. čtvrtletí historicky nejnižší úroveň základních úrokových sazeb trvajících již osmnáct měsíců, oslabování směnného kurzu koruny, opatrnost komerčních bank při financování firem a předstih dynamiky zásoby peněz v ekonomice před růstem nominálního HDP, stlačovaného níže deflátorem úhrnné cenové hladiny.

- **Tempo růstu peněžní zásoby M2 ve 3. čtvrtletí znovu stouplo**

Pokles tempa zásoby peněz v české ekonomice podle agregátu M2 nepokračoval. Historicky nejnižší přírůstek byl zaznamenán koncem prvního pololetí. Růst peněžní zásoby na 2868,3 mld. korun (+4,4 %) z konce 3. čtvrtletí způsobil kromě tradičního zvyšování netermínovaných (jednodenních) vkladů i poprvé po dvou letech patrný růst vkladů termínovaných (depozit se splatností, nikoli však vkladů s výpovědní lhůtou).

Tím se po osmi čtvrtletích meziročně zvětšila i položka tzv. quasi peněz⁴.

- Po delším čase patrný růst termínovaných vkladů; celkové úložky domácností meziročně vyšší o 101,9 mld. korun**

Pětinovalé meziroční růsty peněz na netermínovaných účtech domácností, k nimž docházelo ještě koncem 1. čtvrtletí 2011, se zmírnily. Na konci září stouply meziročně o 10,1 %. Peníze domácností přesunují - v nadcházejících nepříznivých očekáváních - ke spoření jako takovému. Zůstatky vkladů domácností se splatností a výpovědní lhůtou v úhrnu poprvé od července 2009 posílily.

Lidé preferovali vklady se splatností, kde zvýšili úložky meziročně +33 mld. korun, v samotném 3. čtvrtletí přidali 10 mld. korun. Zůstatky na vkladech s výpovědní lhůtou však nadále klesaly (-28 mld. korun). Celkově tak domácnostem stouply termínované a netermínované vklady meziročně o 101,9 mld. korun. V samotném 3. čtvrtletí však byl přírůstek relativně slabý (+16,7 mld. korun), když růst netermínovaných vkladů výrazně ztratil na tempu.
- Změna v obchodní politice komerčních bank**

Na znovuoživení spoření (vklady se splatností) mohla působit i úroková politika obchodních bank. Úrokové sazby u těchto vkladů segmentu domácností se u nových obchodů prakticky zdvojnásobily (z 0,74 %⁵ v září 2010 na 1,58 % v září 2011). Úrokové míry u vkladů firem zůstaly u nových obchodů prakticky totožné (růst z 0,53 % na 0,58 %). Cena peněz na netermínovaných vkladech domácností se však zvýšila jen nepatrně, u běžných účtů firem dokonce klesla. Obecně platí, že obchodní banky v ČR nejsou nuceny zvyšovat významně úrokové sazby z vkladů, protože disponují dostatkem primárních depozit od střadatelů. Reálné úrokové míry zůstaly záporné.
- Vyšší úrokové míry z nových vkladů a nižší u nových úvěrů stlačily marže bank**

Nepříliš velká ochota domácností k zadlužování vedla k tomu, že banky v nových úvěrových obchodech snížily úrokové sazby úvěrů zejména domácnostem (značně razantně však i firmám). Sazby drahých půjček na spotřebu klesly meziročně na 13,79 % ze 14,66 %, u úvěrů na nákup nemovitostí ze 4,79 % na 4,24 %. Významný byl i meziroční pokles sazeb v nových korporátních obchodech (z 3,58 % na 2,84 %).

Marže obchodních bank zjištěné z úrokových podmínek platných pro stavy obchodů tak v důsledku toho poklesly o 0,31 p.b. v případě domácností a o 0,16 p.b. u firem.
- Výrazný pokles úvěrů od stavebních spořitelů**

Motivace úrokovými sazbami působila na růst objemu poskytnutých hypotečních úvěrů, jichž přibýlo meziročně za 51 mld. korun (+8,6 %), v samotném 3. čtvrtletí za 12,5 mld. korun (+2 %). Výrazně však ztrácejí úvěrové obchody stavebních spořitelů. Stavy jimi poskytnutých překlenovacích úvěrů poklesly meziročně o 10,6 mld. korun, proti 2. čtvrtletí však o 1,1 mld. korun (jejich pokles zmírňuje).
- Úvěry firmám zrychlují, půjčky domácnostem zpomalují**

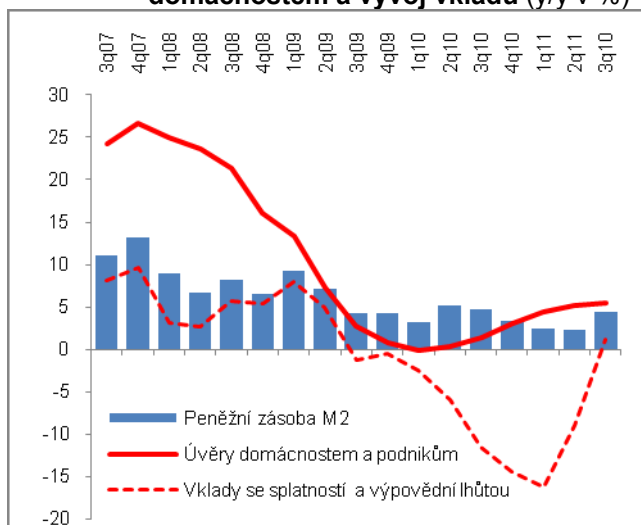
Bankovní úvěry poskytované firmám zrychlily, půjčky domácností naopak zpomalily. Od začátku roku 2010, kdy se stavy firemních úvěrů propadly meziročně o téměř desetinu, se poklesy mírnily a koncem září 2011 činilo meziroční zvýšení 5,3 %. Téměř stejným tempem (+5,7 %) stouply i úvěry domácnostem.
- Klesá zájem o neúčelové spotřebitelské půjčky; úvěry v selhání stouply o 4 mld. korun**

Poptávka spotřebitelů je slabá a opadá i zájem o půjčky na spotřebu. Lidé jich využili méně než před rokem (-2,3 mld. korun, tj. -1,2 %). Největší váhu na úvěrech na spotřebu mají neúčelové spotřebitelské půjčky, které klesly dokonce o 2,8 mld. korun (-1,9 %). Nižší zájem o tyto finanční zdroje byl patrný už od dubna. Lidé spíše čerpali z úvěrových rámců kreditních karet (+3,5 %) a také z kontokorentů, tj. povolených přečerpání z netermínovaných účtů (+3,4 %). Obě formy v úhrnu však představují jen čtvrtinu objemu spotřebitelských neúčelových úvěrů. Potíže obyvatelstva se splácením však rostou – úvěry v selhání dosáhly koncem 3. čtvrtletí 52,2 mld. korun a proti stejnému období 2010 byly o 4 mld. korun vyšší (+8,2 %).

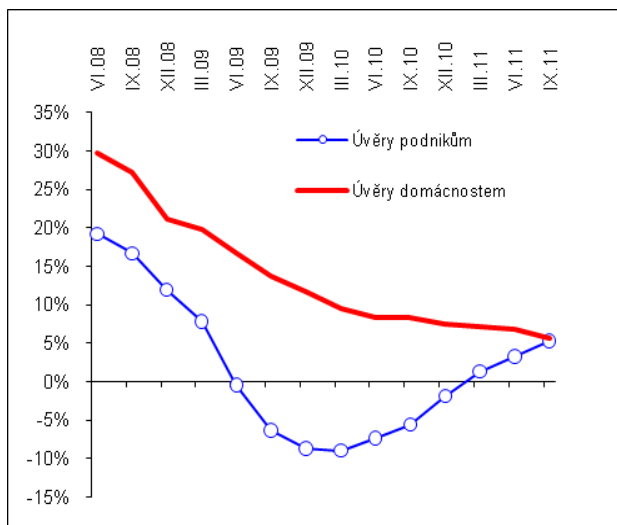
⁴ Quasi peníze jsou rozdílem mezi výší peněžní zásoby M2 a úhrnu oběživa a jednodenních vkladů.

⁵ Všechny zde uvedené úrokové sazby jsou v p.a.

Graf č. 15 Peněžní zásoba, vývoj úvěrů firmám a domácnostem a vývoj vkladů (y/y v %)

Graf č. 16 Úvěrový trh (y/y v %)

Pramen: ČNB

Státní rozpočet

- **Opět historicky nejhlubší deficit, zlepšený pololetní výsledek se nepodařilo udržet**

Nižší příjmy a naopak vyšší výdaje státního rozpočtu než před rokem zhoršily jeho deficit. Ten činil za tři čtvrtletí 105,1 mld. korun a proti stejnému období 2010 byl hlubší o 5,6 mld. korun. Nepříznivý vývoj je vidět i ve srovnání s pololetním výsledkem, neboť tehdy se státní finance meziročně zlepšily.

Deficit rozpočtu za tři čtvrtletí je nejhorším výsledkem za toto období od roku 1993. K nominálnímu HDP je výše deficitu prakticky stejná jako před rokem (3,7 %, resp. 3,6 %, neboť i tehdy se schodek rozpočtu těsně blížil stomiliardové hranici.

Celkové příjmy klesly meziročně o 4,1 mld., celkové výdaje stouply o 1,5 mld. korun.

- **Celkový výběr daní relativně příznivý**

Příjmům rozpočtu chyběly do úrovně srovnatelného období předchozího roku 4 mld. korun (-0,5 %). Důvodem nebyl nižší výběr daní ani pojistného na sociální zabezpečení, zde inkaso naopak posílilo v meziročním růstu o 2,8 %, resp. +3,4 %. Jde o příznivé zjištění, neboť ukazuje, že zpomalení ekonomiky ve 3. čtvrtletí oblast daňových příjmů zatím významně negativně nepostihlo.

- **Nová daň ze solární energie přidala příjmům rozpočtu 4,3 mld. korun**

Tzv. velké daně se dařilo vybírat. Inkaso DPH posílilo o 1,9 %, spotřební daně vč. energetických o 6,7 % (z toho výběr nové daně ze solární energie dosáhl 4,3 mld. korun). V úhrnu na nich stát vybral o 9 mld. korun meziročně víc (v pololetí o 10,4 mld.), na daních z příjmů však méně o 2,7 mld. korun oproti stejnému období 2010 především pokračujícím slabým inkasem od firem (-6,3 %). K příznivému obratu došlo také u inkasa daní z příjmů fyzických osob, kde získal stát o 1,7 mld. korun meziročně více (+2,8 %), v pololetí o 0,6 mld. korun méně. Lze ho zřejmě vysvětlit zlepšením zaměstnanosti (více kap. Trh práce).

- **Celkové příjmy rozpočtu ovlivnil nepříznivě i pokles transferů peněz z EU**

Pokles celkových příjmů rozpočtu způsobily jednoznačně o téměř čtvrtinu nižší nedaňové a kapitálové příjmy, které se meziročně propadly o 23,5 mld. (-22,1 %). Citelný byl pětinový výpadek příjmů z rozpočtu EU a Národního fondu. Ty loni posílily rozpočtové příjmy o 72,3 mld. korun, zatímco letos jen o 56,9 mld. korun (v pololetí byl meziroční výpadek jen 6,4 mld. korun). Výrazně slabší transfery z EU mohou souviset s útlumem velkých investic v ČR a vývojem v dofinancování, příp. s kontrolou oprávněnosti čerpaných peněz prováděnou Evropskou komisí.

- **Výrazné škrty ve výdajích nepokračovaly,...**

U příjmů rozpočtu se inkaso u velkých daňových položek vyvíjelo relativně příznivě a pokles byl způsoben váhově nižšími nedaňovými příjmy. Na straně výdajů rostoucích meziročně o 0,2 % byl vývoj opačný – stouply objemově silně běžné výdaje, zatímco kapitálové výdaje, tvořící necelou desetinu výdajů rozpočtu, meziročně klesly.

Byla to změna ve srovnání s velmi výraznými škrty běžných výdajů rozpočtu v každém z předchozích čtvrtletí počínaje 4. čtvrtletím 2010. Ale i za tři čtvrtletí 2011 seřízl stát výdaje na platy svých zaměstnanců meziročně o 5,6 mld. korun (v pololetí o 3,7 mld.). Klesly dávky v nezaměstnanosti (-2,3 mld. korun), výdaje na aktivní politiku zaměstnanosti (-1,6 mld. korun), nepatrně i příspěvek na stavební spoření (-0,7 mld.).

- **... takže běžné výdaje rozpočtu po třech čtvrtletích škrty meziročně mírně vzrostly**

Na meziroční růst běžných výdajů státu (+1,4 %) mělo vliv především zvýšení důchodů (+6,3%), které však bylo nižší než v pololetí (+6,8 %). Díky jim tak meziročně stouply celkově i sociální dávky (+3,4 %), v nichž zaznamenaly mírný přírůstek i tzv. ostatní sociální dávky, ovšem objemově významná položka státní sociální podpory (27,3 mld. korun) byla omezena (-3,5 mld. korun). Růst celkových sociálních dávek (tj. vč. důchodů) byl menší než v pololetí (+4,1 %), ale vyšší než jejich stagnace za rok 2010 (+0,4 %).

- **Opětovné prohloubení schodku důchodového účtu**

Peníze vybrané v pojištění na důchody (241,9 mld. korun) na příjmové straně rozpočtu nestačily na vyplacené důchodové dávky (275,5 mld. korun). Deficit na důchodovém účtu se tak dále prohloubil na 33,6 mld. korun proti 25,2 mld. ve srovnatelném období 2010. Byl také výrazně horší než v pololetí (24,7 mld. korun). Zhoršení je dáno tím, že výběr pojistného - ač jeho dynamika převyšuje růst daňových příjmů -, roste pomaleji než objem peněz určených na důchody.

Zdroje dat: ČSÚ, MF ČR, ČNB, MPSV, Eurostat, propočty ČSÚ.

Poslední informace ze zdrojů ČSÚ, ČNB a MPSV uváděné v této zprávě pocházejí ze dne 9. prosince 2011.